

*ELŻBIETA SIENKO-AWIERIANÓW
JUSTYNA WESOŁOWSKA*

**CZYNNIKI WARUNKUJĄCE UPRAWIANIE GÓRSKIEJ TURYSTYKI
KWALIFIKOWANEJ PRZEZ STUDENTÓW
INSTYTUTU KULTURY FIZYCZNEJ W SZCZECINIE
Factors determining practising qualified mountain tourism
by the students of the institute of physical education in Szczecin**

*Słowa kluczowe: turystyka kwalifikowana, turystyka górską, aktywność fizyczna
Key words: qualified tourism, mountain tourism, physical activity*

1. Wstęp

Problem aktywności fizycznej jako jeden z głównych czynników determinujących rozwój fizyczny człowieka stał się szczególnie istotny dla ludzkości w ciągu ostatnich dziesięcioleci [1].

Najlepszą formą aktywności ruchowej, bez względu na wiek, płeć i stopień zamożności, jest turystyka, a zwłaszcza turystyka kwalifikowana. Określenie „turystyka kwalifikowana” pojawiło się w latach 1951–1953, kiedy w ramach działalności Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, oprócz tradycyjnych rodzajów turystyki, takich jak piesza nizinna, piesza górską oraz narciarska, rozwinęła się również turystyka kolarska, kajakowa, motorowa i żeglarska. Poszukując wspólnego określenia dla tych dziedzin, ustalono termin „turystyka kwalifikowana”. Termin ten z czasem się przyjął i jest powszechnie używany.

Turystyka kwalifikowana stanowi jedną z najważniejszych i najbardziej dostępnych form aktywnego wypoczynku. Uprawianie jej wymaga specjalnego przygotowania psychofizycznego, zahartowania na trudy, umiejętności zachowania się w środowisku naturalnym i w obiektach turystycznych, a w niektórych przypadkach dodatkowo umiejętności posługiwania się sprzętem turystycznym. Celem turystyki kwalifikowanej jest wypoczynek, rekreacja, doskonalenie sprawności, wydolności i zdrowia oraz wszechstronne poznanie kraju [3, 4].

Wzrost zainteresowania turystyką kwalifikowaną wśród społeczeństwa jest w dużym stopniu uwarunkowany modą na aktywne formy wypoczynku. Współczesną cechą turystyki kwalifikowanej staje się samodzielność turysty, która jest odbiciem światowych trendów w turystyce. Inną jej cechą stanowi ukształtowanie się typu turysty wszechstronnego, uprawiającego kilka dyscyplin turystyki [6].

Turystyka kwalifikowana jest doskonałą formą zagospodarowania czasu wolnego. Na jej szerokie rozpowszechnienie mają wpływ: dostępność bazy turystycznej i środków transportu, sprawna komunikacja, dobra informacja turystyczna. Ośrodki turystyki kwalifikowanej dysponują sprawnymi organizatorami imprez turystycznych i oferują konstruktywny program. Przez uprawianie turystyki można realizować zarówno cele rekreacyjno-zdrowotne, jak i poznawcze. Imprezy krajoznawczo-turystyczne stanowią poza tym najlepszą okazję do realizowania zadań związanych z wychowaniem społeczeństwa.

Turystyka, będąca we wszystkich swoich formach nośnikiem wartości poznawczych i wychowawczych, stała się uznanym i zalecanym antidotum na czynniki zagrażające zdrowiu i życiu człowieka w warunkach współczesnej cywilizacji. Jeżeli przyjąć, że turystyka jest jedyną formą ludzkiej aktywności, która zaspokaja poza miejscem stałego zamieszkania i pracy zarówno potrzeby informacyjno-poznawcze, jak i potrzeby rozwoju, a także odnowy sił psychicznych i fizycznych – to turystykę kwalifikowaną można uznać za kwintesencję turystyki. Nieprzypadkowo uważa się ją za „matkę” turystyki w ogóle, a uprawiających ją nazywa się „prawdziwymi turystami” [3]. Turystyka kwalifikowana i aktywna charakteryzują się przy tym bardzo ścisłym kontaktem z naturalnym środowiskiem, co jest ich olbrzymim walorem z uwagi na uciążliwe – z punktu widzenia zdrowia – warunki życia w zurbanizowanych siedliskach. To powoduje coraz większe zainteresowanie dziedzinami turystyki uprawianymi w naturalnym, trudnym, a nawet dzikim środowisku, zarówno wśród młodzieży, jak i osób dorosłych.

Aktywność turystyki kwalifikowanej polega na zastosowaniu różnych technik turystycznych. W skład turystyki kwalifikowanej wchodzi: turystyka piesza (nizinna i górską), narciarska (nizinna i górską), kolarska, wodna (kajakowa, motorowodna, żeglarska, podwodna) i motorowa.

Najbardziej rozpowszechnioną dziedziną turystycznej aktywności jest turystyka piesza, realizowana zwłaszcza na górskich szlakach. Turystyka górską łączy w sobie rekreacyjny wysiłek fizyczny z doznaniem estetycznymi, wynikającymi z kontemplacji urozmaiconego krajobrazu. Tradycje turystyki górskiej i pieszej nizinnej sięgają początków zorganizowanego ruchu turystycznego, tj. lat siedemdziesiątych XIX wieku. Zajmuje ona wyjątkową pozycję wśród turystyki kwalifikowanej, bowiem góry to specyficzne i wymagające środowisko. Góry zawsze pociągały ludzi swoim pięknem, grozą, tajemniczością. Były celem wypraw odkrywczych i inspiracji twórczych, tematem literatury pięknej i fachowej. Budziły chęć poszukiwań przygody i nowych przeżyć emocjonalnych. Były inspiracją do powstania organizacji turystycznych.

O specyfice pieszej turystyki górskiej decydują właściwości terenu. Wymaga ona od osób ją uprawiających lepszego przygotowania fizycznego, lepszego opanowania techniki marszu. Trudności, z jakimi często można się spotkać podczas wędrówek górskich, są wynagradzane przez atrakcyjność tego terenu, specyfikę krajobrazu, warunki przyrodnicze i klimatyczne. Kto chociaż raz spędzał czas wolny w górach, wie, ile niezapomnianych wrażeń dostarczają i jak mogą wpływać na naszą psychikę. Turystyka piesza pozwala w ramach aktywności krajoznawczej poznać kraj, zarówno jego bliższe, jak i najdalsze rejony.

Równoległe z upowszechnianiem w XIX w. pieszej turystyki górskiej narodziło się narciarstwo, które początkowo miało charakter wędrowny, a narty stanowiły ułatwienie zimowej wędrówki górskiej, później zaś – zwłaszcza narciarstwo zjazdowe – przekształciło się w samoistną dyscyplinę sportową i rekreacyjną. Dziś ten drugi rodzaj narciarstwa, bardziej agresywny dla środowiska naturalnego, oparty o liczne urządzenia wspomagające (wyciągi, ratraki, instalacje do sztucznego naśnieżania, elektryczne oświetlenie), zdecydowanie góruje. I nie pomagają protesty czy apele środowisk chroniących przyrodę. Narciarstwo rozkwita. Rozwój techniki spowodował ewolucję sprzętu narciarskiego, która z kolei pozwoliła na stworzenie nowego stylu jazdy – carvingu. Jest on znacznie łatwiejszy i dużo atrakcyjniejszy od stylu klasycznego, głównie dzięki możliwościom, jakie stwarza mniej doświadczonym narciarzom.

W ostatnich latach obok narciarzy na stokach górskich pojawili się snowboardziści. Ta nowa dyscyplina okazała się bardzo atrakcyjną formą aktywności, przyciągającą zwłaszcza ludzi młodych.

Górska turystyka kwalifikowana, mimo swoich niezaprzeczalnych walorów, cieszy się różną popularnością w różnych rejonach naszego kraju. Jest to związane przede wszystkim z odległością, jaką musi pokonać turysta. Znaczna odległość Szczecina od najbliższych ośrodków narciarskich czy szlaków turystycznych powoduje, że ten rodzaj turystyki w naszym regionie nie jest wystarczająco popularny, a wielu mieszkańców naszego regionu nigdy nie było w górach.

Celem pracy było zbadanie częstotliwości uprawiania górskiej turystyki kwalifikowanej przez studentów Instytutu Kultury Fizycznej Uniwersytetu Szczecińskiego oraz czynników ją determinujących.

2. Materiał i metody badań

Badania przeprowadzono w październiku 2008 r. Objęto nimi studentów III roku wychowania fizycznego (studia stacjonarne) w Instytucie Kultury Fizycznej US. Do badań wybrano studentów tego właśnie kierunku, ponieważ założono, iż przyszli propagatorzy krzewienia kultury fizycznej są osobami najbardziej uświadomionymi w zakresie potrzeb podejmowania różnych form aktywności fizycznej. Także od ich zaangażowania w proces dydaktyczno-wychowawczy przyszłych pokoleń w dużej mierze zależy poziom aktywności fizycznej społeczeństwa.

Dla realizacji zadań pracy przeprowadzono badania ankietowe. Respondentów informowano o celu ankiety oraz proszono o rzetelne i dokładne jej wypełnienie, które było dobrowolne. Ankiety miały charakter pytań zamkniętych. Zawarte w nich pytania służyły najpełniejszej identyfikacji zarówno charakteru postaw i zachowań ankietowanych, jak i czynników je determinujących [5, 7]. Łącznie przebadano 129 studentów, w tym 52 kobiety i 77 mężczyzn.

Kwestionariusz ankiety zawierał informacje dotyczące cech społeczno-demograficznych respondentów, takich jak miejsce zamieszkania, wykształcenie rodziców, status materialny rodziny, a także informacje na temat uprawiania górskiej turystyki kwalifikowanej latem i zimą.

Zebrane kwestionariusze ankiety poddano analizie statystycznej. Nieparametryczne cechy jakościowe określono za pomocą frekwencji cech oraz testu niezależności chi-kwadrat (χ^2). Wykorzystany on został do sprawdzenia występowania związku między badanymi w ankiecie zmiennymi jakościowymi a tymi, których nie można wyrazić ilościowo. Obliczenia niezależności prowadzono przy założeniu, że cechy jakościowe (pytania zawarte w ankiecie) są niezależne od miejsca zamieszkania respondentów, poziomu wykształcenia rodziców oraz sytuacji materialnej ich rodzin.

3. Wyniki badań

Wyniki badań ankietowych zostały przedstawione w tabelach 1 i 2. Znaczącą część respondentów stanowili mieszkańcy dużych miast (kobiety (K) – aż 53,9%, mężczyźni (M) – 40,2%), chociaż spora grupa spośród studentów wychowania fizycznego mieszkała na wsi (24,8%). Większość rodziców badanych osób posiada wykształcenie średnie (49,6%) lub wyższe (43,4%). Sytuację materialną swoich rodzin określają głównie jako dobrą, nieco rzadziej jako bardzo dobrą, a tylko pięć osób określiło ją jako złą. Mimo to znacząca część ankietowanych nigdy nie była w górach przed programowym obozem zimowym, realizowanym w ramach studiów w Instytucie Kultury Fizycznej.

Podjęmowanie samodzielnych wyjazdów w góry przez studentów przedstawia się w następująco:

KOBIETY

- wyjazdy w góry latem – 25%,
- wyjazdy w góry zimą – 15,4%;

MEŹCZYŹNI

- wyjazdy w góry latem – 27,3%,
- wyjazdy w góry zimą – 22,1%.

Jedynie ośmiu respondentów z kierunku „wychowanie fizyczne” uprawiało sporty zimowe. Kobiety jeszcze rzadziej poświęcały swój czas wolny na aktywny wypoczynek w górach – tylko 5 uprawiało narciarstwo lub snowboarding. Z całej grupy badanej, liczącej 129 osób, tylko 13 osób uprawiało sporty zimowe, co stanowi jedynie 10,1%.

Tabela 1

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych wśród studentów kierunku „wychowanie fizyczne” (n – liczba osób)

Lp.	Pytanie zadane w ankiecie	Odpowiedzi	K		M		Ogółem	
			[%]	n	[%]	n	[%]	n
1	Płeć	K/M	40,3	52	59,7	77	100	129
2	Miejsce zamieszkania	wieś	25	13	24,7	19	24,8	32
		miasto < 20 tys. mieszkańców	11,5	6	16,9	13	14,7	19
		miasto 20–100 tys. mieszkańców	9,6	5	18,2	14	14,7	19
		miasto > 100 tys. mieszkańców	53,9	28	40,2	31	45,7	59
3	Wykształcenie rodziców	podstawowe	11,5	6	4	3	7	9
		średnie	53,9	28	46,7	36	49,6	64
		wyższe	34,6	18	49,3	38	43,4	56
4	Określ sytuację materialną swojej rodziny	zła	5,8	3	2,6	2	3,9	5
		dobra	63,4	33	68,8	53	66,6	86
		bardzo dobra	30,8	16	28,6	22	29,5	38
5	Czy byłeś/byłaś kiedyś w górach latem?	TAK	25	13	27,3	21	26,4	34
		NIE	75	39	72,7	56	73,6	95
6	Czy byłeś/byłaś kiedyś w górach zimą?	TAK	15,4	8	22,1	17	19,4	25
		NIE	84,6	44	77,9	60	80,6	104
7	Czy uprawiałeś/łaś sporty zimowe (narcciarstwo lub snowboarding)?	TAK	9,6	5	10,4	8	10,1	13
		NIE	90,4	47	89,6	69	89,9	116
		narty	5,8	3	5,2	4	5,4	7
		snowboard	5,8	3	7,8	6	7	9
		NIE	51,9	27	54,5	42	53,5	69

W celu sprawdzenia, czy odpowiedź na pytanie zadane w ankiecie jest zależna od miejsca zamieszkania respondentów, poziomu wykształcenia ich rodziców oraz sytuacji materialnej rodziny, zastosowano test niezależności χ^2 . Obliczono wartości χ^2 , dla przyjętych hipotez zerowych, przy poziomie istotności równym 0,05 i stwierdzono brak występowania zależności pomiędzy sytuacją materialną oraz wykształceniem rodziców a wyjazdem w góry.

Obliczona wartość λ^2 wynosiła odpowiednio od 0,369 do 3,681 oraz od 0,056 do 4,582, przy $\lambda^2_{\text{tab},0,05} = 5,991$. Hipoteza o niezależności tych dwóch cech nie została odrzucona (tabela 2). Wykształcenie rodziców ma jedynie wpływ na wyjazdy w góry studentów wychowania fizycznego ($\lambda^2 = 6,469$, przy $\lambda^2_{\text{tab},0,05} = 5,991$).

O spędzaniu czasu wolnego w górach na szkoleniu z zakresu narciarstwa lub snowboardingu w największym stopniu decydowało miejsce zamieszkania badanych. W zestawieniu ogólnym parametry te są zależne statystycznie ($\lambda^2 = 17,038$ i $\lambda^2 = 10,734$ przy $\lambda^2_{\text{tab},0,05} = 7,815$).

Z przeprowadzonych badań wynika, że tylko nieliczni studenci Instytutu Kultury Fizycznej uprawiają górską turystykę kwalifikowaną, a znacząca ich część nigdy nie była w górach. Przyczyny takiego stanu rzeczy należy się doszukiwać głównie w odległym położeniu naszego regionu od gór, co w zdecydowany sposób ogranicza korzystanie z ośrodków narciarskich i snowboardingowych oraz szlaków pieszych.

Tabela 2

Wartości testu chi-kwadrat zależności pomiędzy wyjazdem studentów wychowania fizycznego w góry, uprawianiem sportów zimowych a miejscem ich zamieszkania, wykształceniem rodziców oraz sytuacją materialną rodziny

Lp.	Zależność	Miejsce zamieszkania			Wykształcenie rodziców			Sytuacja materialna		
		ogółem	K	M	ogółem	K	M	ogółem	K	M
1	Czy byłeś/byłaś kiedyś w górach?	17,038*	16,364*	3,897	4,582	1,839	6,469*	2,128	0,848	3,681
2	Czy uprawiałaś/ uprawiałeś sporty zimowe (narty/ snowboard)?	10,734*	4,588	7,818*	1,945	1,166	0,474	0,445	2,400	1,120

* zależność istotna statystycznie przy poziomie istotności równym 0,05

Przyczyną zaniedbywania tej dziedziny turystyki mogłaby się wydawać trudna sytuacja materialna rodziny. Jednak jako dobrą określiło ją aż 66,6%, a jako bardzo dobrą 29,5%. Pod względem statystycznym zależność ta również nie została potwierdzona. Należałoby więc szukać innych przyczyn zaistniałej sytuacji. Któż inny jak nie studenci wychowania fizycznego, kierunku typowo związanego ze sportem, powinni być zainteresowani rozwojem swoich umiejętności w zakresie uprawiania górskiej turystyki kwalifikowanej. Być może należałoby lepiej przyrzeć się promocji tej formy wypoczynku i aktywnego spędzania czasu wolnego, szczególnie w regionach oddalonych od gór.

4. Dyskusja wyników i wnioski

Potrzeba aktywności ruchowej społeczeństwa, które już w ponad połowie wiedzy miejski tryb życia, została udowodniona w licznych pracach naukowych. Aby upowszechnić turystyczny styl życia, wstępna edukacja powinna odbywać się już od najmłodszych lat. Instytucjami zajmującymi się wychowaniem do turystyki powinny być rodzina, szkoła, organizacje turystyczne i młodzieżowe.

Pierwszy kontakt z górami ma zazwyczaj decydujący wpływ na dalsze zainteresowanie górką turystyką kwalifikowaną.

Można by się spodziewać, iż osoby, które wybierają kierunek studiów bezpośrednio związany ze sportem, jakim jest bez wątpienia wychowanie fizyczne, żywo uczestniczą, w mniejszym lub większym stopniu, we wszelkich formach aktywności ruchowej. Któż inny jak nie młodzi, wysportowani studenci miałby się zainteresować spędzaniem czasu wolnego w górach, a zwłaszcza korzystaniem z walorów turystyki kwalifikowanej.

Niepokojący jest natomiast fakt, że tak mały odsetek mieszkańców naszego regionu ma kontakt ze sportami śnieżnymi. Tylko niespełna 10% studentów Instytutu Kultury Fizycznej Uniwersytetu Szczecińskiego miało kontakt z narciarstwem bądź snowboardem. Można przypuszczać, że odsetek wszystkich mieszkańców naszego regionu uprawiający te dyscypliny jest jeszcze mniejszy.

Znaczna odległość Szczecina od najbliższych ośrodków narciarskich powoduje, że większość studentów Instytutu Kultury Fizycznej dopiero w czasie trwania studiów, biorąc udział w programowym obozie zimowym, po raz pierwszy uprawia sporty śnieżne. Zatem ogromny wpływ na ich stosunek do „białego szaleństwa”, a tym samym na uprawianie górskiej turystyki kwa-

lifikowanej w życiu dorosłym, mają umiejętności dydaktyczne i pasje kadry obozowej.

Pedagog wywiera zasadniczy wpływ na rozwój i zdrowie młodzieży, na aktualny i przyszły styl jej życia, a w szczególności na jej obyczaje zdrowotne. Ponadto oddziałuje on na szersze środowisko, tak przez uczniów i rodziców, jak i z racji pełnienia licznych zazwyczaj funkcji społeczno-oświatowych [2].

Zmieniające się warunki życia powodują, że od nauczycieli i propagatorów krzewienia kultury fizycznej oczekuje się coraz lepszego przygotowania i wykazania większej inicjatywy. To stwierdzenie zmusza do wyciągnięcia daleko idących wniosków. Im lepiej pod względem technicznym i sprawnościowym przygotujemy naszych studentów – w przyszłości kadre instruktorską dla kolejnych pokoleń – im więcej zaangażowania i serca włożymy w tę edukację, tym bardziej wymierne rezultaty uzyskamy, w postaci rozwoju tych jakże pięknych i wszechstronnie rozwijających dyscyplin zimowych, jakimi są narciarstwo i snowboarding. Należy więc szukać nowych sposobów propagowania tej ważnej dziedziny turystyki w naszym regionie. Jak potwierdzają powyższe badania, to nie sytuacja materialna rodzin, ale w głównej mierze miejsce zamieszkania studentów Instytutu Kultury Fizycznej miało wpływ na uprawianie górskiej turystyki kwalifikowanej.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Cabak A., Wojnarowska B., 2004: *Aktywność fizyczna młodzieży w wieku 11–15 lat w Polsce i w innych krajach w 2002 roku*, „Wychowanie Fizyczne i Sport”, nr 48.
- [2] Demel M., Skład A., 1976: *Teoria wychowania fizycznego*, PWN, Warszawa.
- [3] Gaworecki W., 2000: *Turystyka*, PWE, Warszawa.
- [4] Łobożewicz T., Bińczyk G., 2001: *Podstawy turystyki*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie, Warszawa.
- [5] Pilch T., 1995: *Zasady badań pedagogicznych*, wyd. 2, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa.
- [6] Przeclawski K., 1996: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, Al.-Bis, Kraków.
- [7] Siwiński W., 2001: *Pedagogika czasu wolnego i jej związki z rekreacją*, w: *Teoria i metodyka rekreacji*, red. J. Kielbasiewicz-Drozdowska, W. Siwiński, AWF Poznań.

**FACTORS DETERMINING PRACTISING QUALIFIED MOUNTAIN
TOURISM BY THE STUDENTS OF THE INSTITUTE
OF PHYSICAL EDUCATION IN SZCZECIN**

Summary

Qualified tourism is one of the most important and available forms of active recreation, whereas mountain tourism is the most popular kind of tourist activity. It combines recreational physical effort with some aesthetic experiences related to watching varied landscape.

In order to examine how often the students of the Institute of Physical Education practise qualified mountain tourism and what factors determine it a survey was carried out. It was conducted among the students of the third year of full-time studies. Totally 129 persons were surveyed, that is: 52 women and 77 men.

The survey disclosed that only some of the respondents practise qualified mountain tourism. Only 10.1% of the whole examined group practised winter sports. The reasons for this situation can be found in a great distance from our region to mountains, which radically reduces visiting skiing and snowboarding centres and tourist trails. Another reason may be found in difficult financial status of families. However, this relation was not proved statistically. Therefore it is necessary to look for some other reasons causing this situation.

Translation: Anna Kurys